

BEWUSTZIJN EN CONSTRUCTIE, SFEER

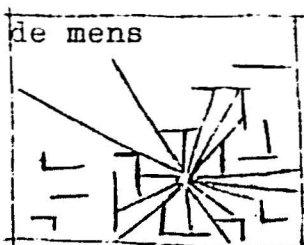
Als door de zintuigen de werkelijkheid tot ons komt, vertalen wij de waargenomen elementen in psychisch materiaal dat wij tot een constructie samenvoegen en waarin dan ons bewustzijn - beweeglijker nog dan wijzelf in werkelijkheid - kan dwalen om in deze reconstructie een "waarheid" te doorzien en inzicht te verwerven.

De waargenomen elementen, vertaald in psychisch materiaal noemen wij kennis. Dat gecombineerd met inzicht noem ik kunde, want met het inzicht kan men de reconstructie tot wat niet waargenomen is extrapoleren en zo een macht over mogelijkheden verwerven.

Daardoor kunnen wij een voorstelling verwerven van wat niet waar te nemen is (zoals 't atoom).

Daardoor ook kennen wij abstracte begrippen, daardoor zijn wij creatief.

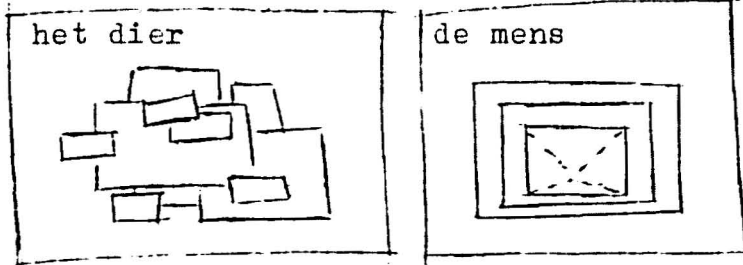
De constructie is er om het materiaal niet, zoals dieren, van één zijde al-
léén te hoeven zien, maar door ver-

plaatsing van 't bewustzijn alles van verschillende zijden en zoveel mogelijk tegelijk ("in verband") te kunnen zien.

Zoals de mens niet in één situatie alle elementen van de werkelijkheid kan overzien, zo ook kan het bewustzijn in één situatie slechts een deel van het totaal beschouwen.

Dat deel van het totaal dat het bewustzijn vanuit één punt kan overzien, die wereld van associaties die telkens weer in één verband naar voren komen, heet sfeer.

De actieradius van het bewustzijn uit één situatie, dat is sfeer. Concentratie is dan de kortzichtigheid die de gewenste sfeer behoedt voor ondergang in veelheid.

In dit model kan men zich voorstellen dat het bewustzijn onze gang door de werkelijkheid volgt doordat iedere zintuiglijke waarneming haar equivalent in de constructie doet oplichten en daarmee haar bestaan bevestigt.

Wanneer men dan op eigen initiatief een element aan de constructie toevoegt (niet op gezag van de werkelijkheid), en men tracht dan daarvan het equivalent in de werkelijkheid aan te brengen, dan onderneemt men een creatie, men gaat "buiten zijn boekje" (ekstasis).

Dit op eigen initiatief aan de constructie toegevoegde element maakt de constructie tot model voor de werkelijkheid.

Nu hoeft het model niet altijd aan een realisatie gekoppeld te zijn, het model kan ook een eigen leven leiden (fantasie). Soms wordt een model gebouwd van zaken die door ons slechts in hun consequenties waar te nemen zijn en waaraan wij toch het predikaat "existent" of "manifest" willen toekennen (atoommodel van Rutherford).

Zo kan men in het menselijk handelen twee aspecten onderscheiden:

- 1 de verandering van de omringende wereld op voorbeeld van het psychisch model (N.B.: het creatieve element hierin is zuiver psychisch, de realisatie heeft dus een reproductief karakter!);
- 2 de invloed van de verandering op het model dat nu constructie wordt (de verandering is zelden geheel in overeenstemming met het model, dit is slechts bij genieën het geval).

Hier ziet men een wisselwerking van in- en uitwendige elementen ontstaan die het begrip sfeer naar de omgeving uitbreidt.

In het inwendige en uitwendige aspect van de sfeer, die ik respektievelijk atmosfeer en sfeer zal noemen, weerspiegelt zich een uitgebreide zeer oude filosofie die het best tot uitdrukking komt in de Indiase versie: Brahman en Atman.

Het zijn overigens begrippen die wij in de hele antropologie op talloze wijzen kunnen tegenkomen: het uiterste Zelf (Atman)

en het Al (Brahman).

Zekere vormen van Indiase filosofie zijn dan tot het inzicht "Brahman = Atman" gekomen, of leggen zich toe op het verwerven van dat inzicht, het is niet hier de plaats om daarop in te gaan, wel om het te vermelden.

Indien men voor een ogenblik alle westerse cultuurvooroordelen kan afleggen en even tot het inzicht wil geraken dat het verleden inderdaad niet bestaat, dat de toekomst, hoewel niet volwaardig, in ieder geval meer dan het verleden aanspraak kan maken op de titel "existent" of "manifest", dan zou men zich kunnen voorstellen dat er mensen zijn die de uiterste begrenzing van het heden als oorzaak zien van haar virulente existentie, waaraan ieder element der toekomst eens ten prooi zal vallen, dat dientengevolge het inzicht "begrenzing is existentie" niet uitsluitend een volmaakte onzin hoëit te weer spiegelen.

De ontwikkeling van dit principe tot een mischien onsympatieke sfeerbegrenzingstechniek wil ik aanroeren om de extrapolatie naar architectuur en een motivatie van begrenzing, een achtergrond te geven die ontmoeting niet kán uitsluiten.

Evolutionair is de sfeer in belangrijke mate begrensd door de biologie: de strijd om het bestaan.

De ek-stasis uit deze sfeer werd pas mogelijk bij het eerste optreden der Zelfobjektivatie, het betreden (creëren) van de gebieden die buiten de strijd om het bestaan liggen (homo ludens).

Deze gebieden heeft men nu volgebouwd met constructies, zodat een nieuwe ek-stasis in de ontwikkeling ligt.

Door sferen chronologisch en lokaal (met onroerende sfeerdragers) te binden kan men ze tot groter perfectie brengen en door functieverdeling (persoonlijke binding in een betrekking met anderen) actiedoublures voorkomen. Deze bindingen vergroten de concentratie en inwendige milieuverrijking, zij sparen de tijd en energie die met transport en sfeerovergang verloren gaan, bovendien maken zij de sfeer moeiteloos reproduceerbaar.

In de strijd om het bestaan is reeds enig sfeeronderscheid te zien. De sexuele sfeer is chronologisch en lokaal beperkt, zodat zij niet de "voedselverzamelsfeer" of de defensieve sfeer overwoekert en het bestaan der soort in gevaar brengt: een gevolg van de natuurlijke selectie.

Eerst toen de mens zich van deze sfeerbeperking in haar efficiënte werking bewust werd heeft hij haar geperfectioneerd en uitgebreid.

Deze bewustwording kon echter pas plaats vinden toen de mens zich, wellicht bij toeval, aan de strijd om het bestaan kon onttrekken en de positie van beschouwer kon innemen.

In het hier gegeven model van de psyche zijn een groot aantal zeer gewichtige zaken buiten beschouwing gelaten om in het kort mijn definities van kennis, kunde, inzicht, constructie, sfeer en model dui-

delijk tot hun recht te laten komen.

Om twee redenen is de zaak in werkelijkheid veel gecompliceerder.

In de eerste plaats vormt de achtergrond van het niet nader toegelichte "Bewustzijn" het zeer uitgebreide resterende deel der psyche. Het bewustzijn beslaat een uitvloei- sel van het gebied dat door Freud en na hem vele anderen is aangeboord.

Dit gecompliceerde gebied zal ik slechts be- treden zodra het te behandelen begrip "sfeer" daarom vreegt.

In de tweede plaats is de sfeer statisch be- schouwd hetgeen een vereenvoudigende abstrac- tie is van een dynamische werkelijkheid.

Om mijn terminologie volledig te maken, wil ik niet nalaten toe te lichten hoe mijn voor- stelling is van de sfeer "filosofie" temidden van alle andere wetenschappen, begrensde denk- sferen.

Vele constructies bijóén kunnen de elementen zijn van een mammoetconstructie, een "systeem", waarin aan het bewustzijn een overzicht ge- boden wordt zodat het de tekortkomingen kan zien van zijn verworvenheden, en het vlak van voorgenomen studie (interesse) kan be- palen.

Dit laatste overzicht, de vorming van een systeem dat inzicht verleent in het totaal, zodat niet wordt voorbijgestreefd aan leem- ten die fataal zijn, is het gebied der filosofie.